

ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

THE IMPACT OF BUDGETARY POLICY ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE

У статті розглянуто вплив бюджетної політики держави на соціально-економічний розвиток України. Визначено, що в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку нашої країни використання коштів централізованого грошового фонду для забезпечення належного функціонування і розвитку економіки, соціальної сфери є важливою умовою економічного зростання та стабілізації державних фінансів. Для оцінки ефективності проведеної бюджетної політики було проаналізовано основні макроекономічні показники, зокрема динаміку валового внутрішнього продукту країни та факторів, що на нього вплинули. Також було проаналізовано структуру і динаміку витрат бюджету, тому що саме через них втілюються у життя основні напрями соціальної та економічної політики країни. Проведений аналіз свідчить про переважне витрачання бюджетних коштів на соціальний розвиток та вкрай недостатнє фінансування економіки. За підсумками проведеного дослідження зроблено висновок, що основним завданням бюджетної політики в найближчі роки має стати трансформація бюджетних ресурсів у чинник економічного зростання. Бюджетні ресурси повинні бути вагомим джерелом інвестицій, що сприятиме підвищенню рівня життя населення.

Ключові слова: державні фінанси, бюджетна політика, соціально-економічний розвиток, видатки бюджету, економічне зростання.

В статье рассмотрено влияние бюджетной политики государства на соци-

ально-экономическое развитие Украины. Определено, что в условиях нестабильности социально-экономического развития нашей страны использование средств централизованного денежного фонда для обеспечения надлежащего функционирования и развития экономики, социальной сферы является важным условием экономического роста и стабилизации государственных финансов. Для оценки эффективности проводимой бюджетной политики были проанализированы основные макроэкономические показатели, в частности динамика валового внутреннего продукта страны и влияющих на него факторов. Также были проанализированы структура и динамика расходов бюджета, так как именно через них воплощаются в жизнь основные направления социальной и экономической политики страны. Проведенный анализ свидетельствует о расходовании бюджетных ресурсов преимущественно на социальное развитие и недостаточное финансирование экономики. По итогам проведенного исследования сделан вывод, что основной задачей бюджетной политики в ближайшие годы должна стать трансформация бюджетных ресурсов в фактор экономического роста. Бюджетные ресурсы должны быть весомым источником инвестиций, что будет способствовать повышению уровня жизни населения.

Ключевые слова: государственные финансы, бюджетная политика, социально-экономическое развитие, расходы бюджета, экономический рост.

УДК 336.14

<https://doi.org/10.32843/infrastruct38-50>

Ізюмська В.А.

к.н. держ. упр., доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Ляшко С.О.

студент
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

The article deals with the influence of the state budgetary policy on the socio-economic development of Ukraine. Our country is in a situation of instability of socio-economic development. Therefore, the use of centralized monetary funds to ensure the proper functioning and development of the economy and social sphere is an important condition for economic growth and stabilization of public finances. In order to evaluate the effectiveness of the budgetary policy, the main macroeconomic indicators were analyzed, including the dynamics of the country's gross domestic product and the factors that influenced it. One of the important problems of budget execution in most countries of the world is the efficient use of budgetary resources. This problem is especially relevant for Ukraine, which implements budget policy in the context of significantly limited budget resources. The main directions of social and economic policy of the country are reflected in the budget items. Therefore, the structure and dynamics of budget expenditures according to functional classification were analyzed. The analysis shows that considerable budgetary funds are spent for social development. Budget expenditures for financing the economy are scarce. However, the consistently high share of social expenditures in the budget of Ukraine does not provide adequate social protection and proper quality of life for the population. This makes the existing model of social policy a hindrance to economic growth and a disadvantage for the development of human capital in Ukraine. An important task is to further optimize social expenditures in order to reduce their burden on the budget system. The structure of budget expenditures by functional classification indicates the subordination of budgetary policy to changes in the political sphere, focusing mainly on the fulfillment of current tasks and meeting the urgent needs of socio-economic development, as opposed to strategic development goals and goals of structural restructuring of the economy. In Ukraine, almost a third of gross domestic product is redistributed through the budget, so budget regulation should be a significant mechanism for influencing the socio-economic development of the country. The study concludes that the main task of budgetary policy in the coming years should be to transform budgetary resources into a factor of economic growth. Budget resources should be a significant source of investment that will help to improve the standard of living of the population.

Key words: public finances, budget policy, socio-economic development, budget expenditures, economic growth.

Постановка проблеми. Сьогодні економіка і державні фінанси країни перебувають в процесі нестабільного розвитку, що зумовлено як внутрішніми і зовнішніми причинами, так і невідповідністю здійснюваної останніми роками економічної і соціальної політики реальним економічним умовам. Бюджетна політика, будучи складовою фінансової політики держави, повинна стимулювати соціально-

економічні процеси у суспільстві шляхом використання коштів централізованого грошового фонду для забезпечення належного функціонування і розвитку економіки, соціальної сфери, соціального захисту населення, оборони, управління, природоохоронної та зовнішньоекономічної діяльності.

Економічна ситуація позначилась на накопиченні проблем у бюджетній сфері, перед держа-

вою одночасно постали нагальні питання забезпечення макроекономічної стабілізації, створення стимулів для відновлення економічного зростання та покращення добробуту населення. В цей період бюджетна політика, значною мірою підпорядкована поточним завданням, виконувала функції перерозподілу та стабілізації. Подальший розвиток бюджетної політики характеризується розбудовою інституційних та методологічних засад її формування, підвищенням рівня системності реалізації бюджетних заходів. На сучасному етапі економічних перетворень розпочато процеси децентралізації бюджетної системи, гармонізації податкового законодавства у відповідності до європейських стандартів, проведено реструктуризацію зовнішнього державного боргу та створено передумови для запровадження фіскальних правил, що посилюватиме збалансованість бюджетної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам використання бюджетної політики як ефективного механізму впливу на макроекономічні процеси в країні приділяє увагу багато науковців. Реалізація інструментів бюджетної політики повинна забезпечувати макроекономічний ефект у вигляді сталого соціально-економічного розвитку. Ключові аспекти означеної проблеми висвітлено у працях провідних українських вчених і практиків: О.Д. Василика, Г.В. Возняк [1], Т.І. Єфименко, Ю.Б. Іванова, Т.А. Коляди [2], І.О. Лютого, І.О. Луїної, С.О. Рибак, В.М. Федосова, С.І. Юрія та інших. Віддаючи належне існуючим науковим напрацюванням з цієї проблематики, слід зауважити, що в сучасних складних умовах існування нашої держави бюджетна політика потребує значних додаткових досліджень саме з точки зору її впливу на соціальний та економічний розвиток країни.

Постановка завдання. Метою дослідження статті є вивчення процесів формування та реалізації бюджетної політики країни в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України в умовах нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Основа бюджетної політики як інструменту державного регулювання економіки складають стратегічні напрями соціально-економічної політики держави – вони визначають розміри і пропорції фінансових ресурсів, що централізуються державою, перспективи використання бюджетних коштів для вирішення економічних і соціальних завдань. Важливими цілями і завданнями бюджетної політики, яка взаємопов'язана із програмою довгострокового соціально-економічного розвитку, виступають зростання рівня споживання населення, удосконалення політики у сфері доходів бюджету, економія бюджетних видатків, збалансування бюджету, удосконалення міжбюджетних відносин, середньострокове та довгострокове бюджетне планування, посилення дієвості державного фінансо-

вого контролю. Стратегічна ефективність бюджетної політики відображає рівень впливу на соціально-економічну динаміку в країні. Критеріями при цьому виступають: динаміка основних макроекономічних показників (ВВП, обсяги виробництва, рівень інфляції, коливання валютного курсу, рівень зайнятості та реальних доходів населення тощо) у співставленні з намченими пріоритетами. Для оцінки ефективності слід проаналізувати динаміку обсягів головного індикатору економіки країни – ВВП. Слід зазначити, що після 2013 року спостерігалось падіння обсягів номінального ВВП в доларовому еквіваленті в країні. За підсумками 2015 року номінальний ВВП знизився до 90,6 млрд. дол., що на 50,5% менше показника 2013 року, – це відобразило фундаментальну кризу вітчизняної економіки. Із 2016 по 2017 роки остання продемонструвала зростання номінального ВВП до 112,3 млрд. дол.. Крім того, статистичні дані свідчили про позитивну динаміку за реальним ВВП (2016 – + 2,4%; 2017 – +2,5%), хоча ці показники не корелювалися з падінням виробництва. На збільшення номінального ВВП вплинула грошово-кредитна політика держави, що спричинило посилення інфляції та стимулювало споживання через фінансування державних видатків.

За підсумками 2018 року номінальний ВВП у доларовому еквіваленті збільшився до 130,8 млрд. (3 558 млрд. грн.), що на 18,7% більше, ніж відповідний показник 2017 року. Динаміка номінального ВВП у гривневому та доларовому еквівалентах за 2013-2018 рр. зображена на рисунку 1.

На сучасному етапі економічний розвиток важко уявити без участі бюджетних коштів, адже бюджетні видатки виступають важливим інструментом впливу на динаміку соціально-економічного розвитку країни. Бюджетні видатки забезпечують реалізацію численних програм соціального, економічного, культурного розвитку країни, впливають на підвищення рівня доходів і якості життя громадян і сприяють впровадженню загальної економічної політики держави.

Видатки бюджету беруть участь у формуванні величини фондів споживання та нагромадження в державі, тому вони є важливим напрямком впливу на економічні та соціальні процеси. Загалом бюджетна політика у сфері державних видатків є досить вагомим інструментом впливу на соціально-економічний розвиток, особливо за умов проведення економічних реформ та обмеженості фінансових ресурсів держави [3]. Однією з важливих проблем виконання бюджету в більшості країн світу є ефективне використання бюджетних коштів. Особливо актуальна ця проблема для України, яка здійснює бюджетну політику в умовах значно обмежених бюджетних ресурсів.

В умовах структурної перебудови важливою є характеристика питомої ваги видатків бюджету у валовому внутрішньому продукті, що відображає

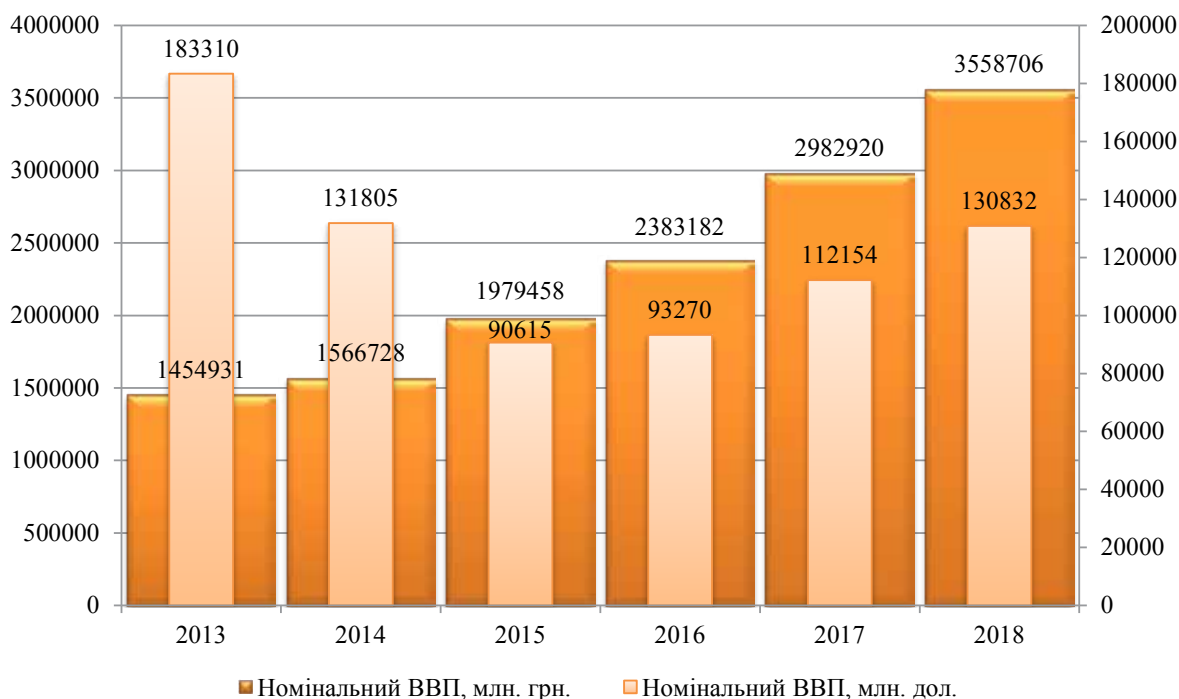

Рис. 1. Динаміка номінального ВВП у гривневому та доларовому еквівалентах за 2013-2018 рр.

рівень централізації та перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджетну систему України. Темпи зростання видаткової частини бюджету в основному перевищують темпи зростання валового внутрішнього продукту, що свідчить про збільшення навантаження на економічну систему. Високий рівень фіскального перерозподілу ставить в Україні високі вимоги щодо орієнтації структури бюджетних видатків на підтримку економічного зростання й структурної модернізації країни. Видатки зведеного бюджету України у % до валового внутрішнього продукту (ВВП) зображено на рисунку 2.

У період з 2011 по 2018 рр. середня питома вага видатків зведеного бюджету у ВВП становила

34,34%. При цьому збільшення частки видатків у складні періоди завдавало стимулюючого впливу для відновлення економічного зростання, проте не супроводжувалося якісними структурними змінами, про що свідчить збереження значної кризогенності та нерівномірності динаміки розвитку вітчизняної економіки. Недосконале інституційне середовище та корупційна складова обумовлюють значні ризики неефективного використання бюджетних коштів.

Структура бюджетних видатків за функціональною класифікацією до 2018 року свідчить про підпорядкованість бюджетної політики змінам в політичній сфері, орієнтацію переважно на виконання поточних завдань та задоволення насамперед невідкладних потреб соціально-економічного роз-

Рис. 2. Видатки зведеного бюджету України, у % до ВВП

витку на протипагу стратегічним завданням розвитку та цілям структурної перебудови економіки.

За період 2001-2018 рр. найбільшу частку видатків Зведеного бюджету України у ВВП за функціональною класифікацією складали видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, що відображає важливість для держави забезпечення якісного рівня надання соціальних послуг, доступ усіх без винятку громадян до суспільних послуг і благ. Тенденцію до зростання мають видатки на оборону, що пов'язано з політичною ситуацією, у період 2016-2018 років видатки на оборону становили 2,57% у ВВП, що вдвічі більше, ніж попередні роки. Також зростають видатки на загальнодержавні функції, вагомою складовою яких є видатки на обслуговування боргу: у 2001-2018 роках – 4,26%, 2001-2005 роках – 3,85%, 2006-2010 роках – 3,61%, 2011-2015 роках – 4,55%, 2016-2018 роках – 5,52%. Негативним явищем для економіки також є падіння частки видатків зведеного бюджету на економічну діяльність у ВВП: у 2001-2005 роках – 4,25%, 2006-2010 роках – 5,07%, 2011-2015 роках – 3,99%, 2016-2018 роках – 3,39%.

Але стабільно висока частка соціальних видатків бюджету України наразі не забезпечує належний соціальний захист і належну якість життя населення. Відсутність виважених реформ складових соціальної сфери призводить до марнування значної частки ресурсів, що вилучаються через фіскальні інструменти держави. Це робить наявну модель соціальної політики гальмівною для економічного зростання та несприятливою для розвитку людського капіталу в Україні. Важливим завданням є подальша оптимізація соціальних видатків з метою зменшення їх наван-

таження на бюджетну систему. Необхідним є верифікація соціальних виплат, розширення можливостей використання методик для якісного визначення рівня доходів у процесі розрахунку соціальних трансфертів.

Загальна величина видатків на економічну діяльність по відношенню до ВВП є вельми незначною зображено на рисунку 3.

За останнє десятиріччя стрімко знизилася частка видатків на економічну діяльність у структурі видатків зведеного бюджету – з 18,5% у 2004 р. до 6,9% у 2015 р., 2016 році – 7,9%. Причинами такого скорочення є як зміна засад державної підтримки з переорієнтацією з прямого бюджетного фінансування на встановлення податкових пільг, так і підвищення частки інших видатків, зокрема на виконання соціальних функцій держави та обслуговування державного боргу [4]. Але у 2017 році відбувся приріст на 9,7%. Що свідчить як про збільшення обсягів державних інвестицій (субвенцій), так і про зростання субсидій та допомог на покриття збитків підприємств окремих секторів економіки, зокрема сільського господарства та вугільної галузі. Зважаючи на те, що економічна діяльність є одним з найважливіших напрямів, від ефективності роботи якого безпосередньо залежить фінансування всіх інших функціональних розділів, обсяг його забезпечення вважаємо і досі низьким. На сьогоднішній день видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення значно перевищують видатки на економічну діяльність, що на думку деяких фахівців, і є причиною гальмування економічного розвитку країни [5].

Протягом досліджуваного періоду найстрімкіше падіння продемонстрували видатки на потреби

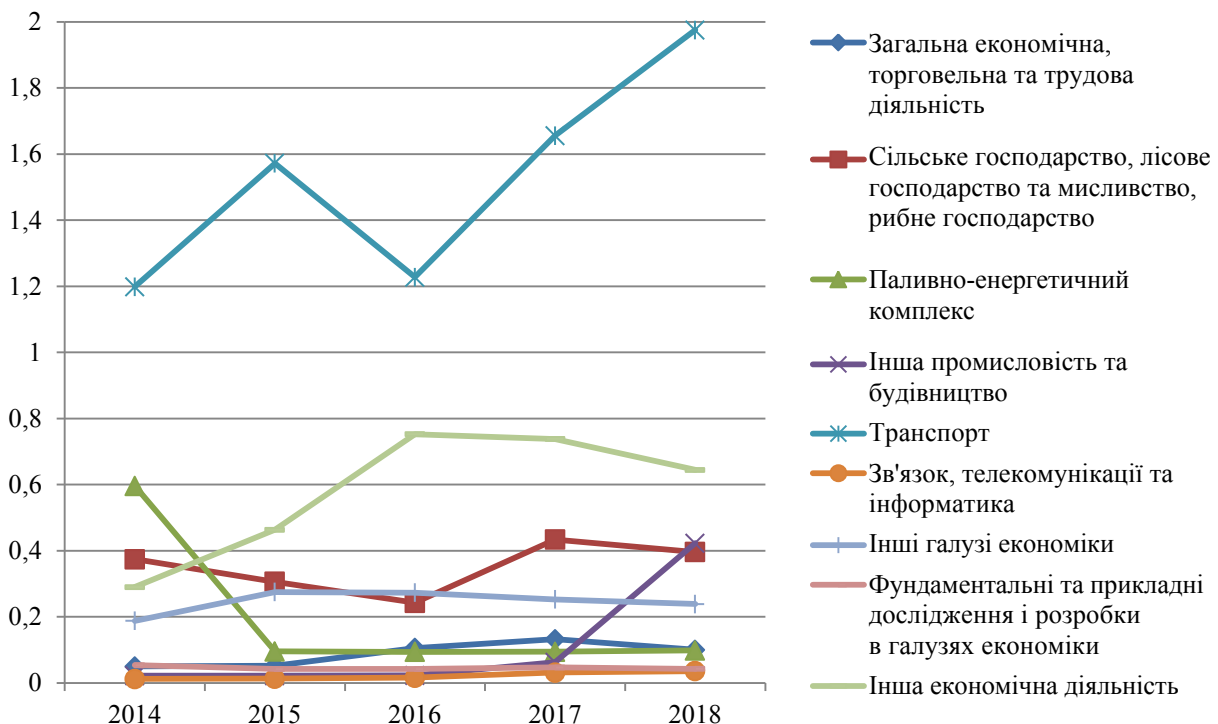

Рис. 3. Частка складових видатків зведеного бюджету на економічну діяльність, у % до ВВП

транспорту, паливно-енергетичного комплексу та сільського господарства. Причому злам відбувся у період економічної кризи 2008-2009 рр. Видатки на фундаментальні та прикладні дослідження і розробки в галузях економіки були завжди найнижчими у структурі видатків зведеного бюджету на економічну діяльність та досягали своїх максимальних значень у 2005, 2007 та 2008 рр. – 0,14% від ВВП, а в 2015 р. було профінансовано з бюджетів історичний мінімум – 0,04% від ВВП. Слід зазначити, що видатки країн ОЕСР на економічну діяльність в середньому складають 9,5% (за даними 2013 р.) і різняться від понад 25% в Греції до менш ніж 7% в Данії, Ізраїлі, Португалії і Сполученому Королівстві [3].

Частка бюджетних видатків на транспорт з 2007 по 2015 рр. скоротилась з 2,0% до 1,6% щодо ВВП. Понад 80% видатків у цій сфері спрямовується на дорожнє господарство. Власне на розвиток транспорту як сектору економіки виділяється порівняно незначна частка бюджетних коштів: на трубопровідний та інший транспорт – 4,5% в середньому, залізничний – 3,5%, автомобільний – 0,9%, повітряний – 3,1%, водний – 0,7% від загального обсягу видатків, що спрямовуються на транспорт. Для держави, що займає транзитне положення, має експортноорієнтовану економіку та значний знос транспортної інфраструктури це неприпустимо.

Спрямування коштів на реалізацію пріоритетних завдань держави, що мають на меті розробку та використання інноваційних технологій, розвиток людського капіталу, структурну перебудову економіки, відновлення промислового сектору економіки є важливим напрямом ефективної бюджетної політики. Постійний моніторинг і надання відповідної оцінки впливу бюджетної політики на показники соціально-економічного розвитку країни, її регіонів, позитивно впливатимуть на якість її реалізації та на розробку основних напрямів бюджетної політики на майбутні періоди.

Висновки з проведеного дослідження. Державне регулювання видатками бюджету дозволить досягти необхідних макроекономічних пропорцій та показників економічного зростання, сприяти розвитку економіки і соціальним перетворенням завдяки використанню сукупності бюджетних інструментів впливу на процес формування та виконання бюджету. Ефективна бюджетна політики у сфері видатків повинна займати вагоме місце у процесі регулювання соціально-економічного розвитку країни та її адміністративно-територіальних одиниць. Основним завданням бюджетної політики в найближчі роки має стати трансформація бюджетних ресурсів у чинник економічного зростання. Бюджетні ресурси повинні бути вагомим джерелом інвестицій, що сприятиме підвищенню рівня життя населення. В Україні за допомогою бюджету пере-

розподіляється майже третина валового внутрішнього продукту, отже бюджетне регулювання має стати вагомим механізмом впливу на соціально-економічний розвиток країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Возняк Г.В. Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма і орієнтири подальших реформ: монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України», 2016. 520 с.
2. Коляда Т.А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія. Ірпінь : Університет ДФС України, 2016. 396 с.
3. Геєць В. М. Подолання квазіринковості – шлях до інвестиційно орієнтованої моделі економічного зростання. *Економіка України*. 2015. № 6. С. 4–17.
4. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2018 рік. Рахункова палата України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ac-rada.gov.ua> (дата звернення: 28.11.2019).
5. Луніна І.О. Прості процедурні зміни для ефективних бюджетних рішень. *Дзеркало тижня*. 25.09.2015. URL: <http://gazeta.dt.ua/finances/prostiprocedurni-zmini-dlya-efektivnih-byudzhethnih-rishen-.html> (дата звернення: 28.11.2019).
6. Рибак С.О. Соціальна та інвестиційна складові бюджетної політики: проблеми взаємодії. *Фінанси України*. 2016. № 12. С. 73–80.

REFERENCES:

1. Voznjak Gh. V. (2016) Bjudzhetna polityka rozvytku rehioniv Ukraïny: suchasna paradyghma i orijentyry podalshykh reform [Budgetary policy of regional development of Ukraine: the current paradigm and guidelines for further reforms]. Lviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhenj imeni M.I. Dolishnjogho NAN Ukraïny». (in Ukrainian)
2. Koljada T. A. (2016) Formuvannja bjudzhetnoji strateghiji Ukraïny: teorija, metodologhija, praktyka [Formation of budget strategy of Ukraine: theory, methodology, practice]. Irpinj: Universytet DFS Ukraïny. (in Ukrainian)
3. Ghejecj V. M. (2015) Podolannja kvazirykovosti – shljakh do investycijno orijentovanoji modeli ekonomichnogho zrostannja [Overcoming quasi-marketability is the path to an investment-oriented model of economic growth]. *Ekonomika Ukraïny*, no. 6, pp. 4–17. (in Ukrainian)
4. Vysnovky shhodo vykonannja Derzhavnogho bjudzhetu Ukraïny za 2018 rik. Rakhunkova palata Ukraïny. Oficijnyj veb-sajt. [Accounting Chamber of Ukraine. The official website]. Available at: <http://www.ac-rada.gov.ua> (accessed 28 November 2019).
5. Lunina I. O. (2015) Prosti procedurni zminy dlja efektyvnykh bjudzhetnykh rishenj [Simple procedural changes for effective budget decisions]. *Dzerkalo tyzhnja*. Available at: <http://gazeta.dt.ua/finances/prostiprocedurni-zmini-dlya-efektivnih-byudzhethnih-rishen-.html> (accessed 28 November 2019).
6. Rybak S. O. (2016) Socialjna ta investycijna skladovi bjudzhetnoji polityky: problemy vzajemodiji [Social and investment components of budgetary policy: problems of interaction]. *Finansy Ukraïny*, no. 12, pp. 73–80.

Izyumska Viktoria Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Finance, Banking and Insurance
Oles Honchar Dnipro National University**Liashko Sofiia**Student
Oles Honchar Dnipro National University

THE IMPACT OF BUDGETARY POLICY ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE

The purpose of the article. The purpose of the article research is to study the processes of formation and implementation of the budgetary policy of the country in the system of state regulation of socio-economic development of Ukraine in conditions of instability. Today, the country's economy and public finances are in a process of unstable development. This is due to internal and external factors, as well as the inconsistency of recent economic and social policies with real economic conditions.

Methodology. The theoretical and methodological basis of the study is the legislative and regulatory acts of Ukraine on the formation and use of budgetary resources. The survey's information base is budget execution statistics from public financial institutions. The following research methods were used in the writing of the article: system analysis, comparative analysis and synthesis, system-structural analysis and statistical grouping methods.

Results. In order to evaluate the effectiveness of the budgetary policy, the main macroeconomic indicators were analyzed, including the dynamics of the country's gross domestic product and the factors that influenced it. One of the important problems of budget execution in most countries of the world is the efficient use of budgetary resources. This problem is especially relevant for Ukraine, which implements budget policy in the context of significantly limited budget resources. The main directions of social and economic policy of the country are reflected in the budget items. Therefore, the structure and dynamics of budget expenditures according to functional classification were analyzed. The analysis shows that considerable budgetary funds are spent for social development. Budget expenditures for financing the economy are scarce. However, the consistently high share of social expenditures in the budget of Ukraine does not provide adequate social protection and proper quality of life for the population. This makes the existing model of social policy a hindrance to economic growth and a disadvantage for the development of human capital in Ukraine. An important task is to further optimize social expenditures in order to reduce their burden on the budget system. The structure of budget expenditures by functional classification indicates the subordination of budgetary policy to changes in the political sphere, focusing mainly on the fulfillment of current tasks and meeting the urgent needs of socio-economic development, as opposed to strategic development goals and goals of structural restructuring of the economy. In Ukraine, almost a third of gross domestic product is redistributed through the budget, so budget regulation should be a significant mechanism for influencing the socio-economic development of the country.

Practical implications. The practical significance of the obtained results is that the main conclusions of the work have been brought to the level of practical recommendations that can be used by public authorities at different levels when implementing budgetary policy at the state and local levels.

Value/originality. The study concludes that the main task of budgetary policy in the coming years should be to transform budgetary resources into a factor of economic growth. Budgetary resources should be a significant source of investment in the country's industrial and industrial infrastructure. It will promote economic growth and improve the standard of living of the population.